

OLVASÓLÁMPA

KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR AZ ÚJABB KUTATÁSOK TÜKRÉBEN¹

Idén, 2019 novemberében lesz kerek kétszáz esztendeje, hogy Körösi Csoma Sándor elindult hosszú keleti útjára, melyről sosem tért vissza. Az ő élete, keleti útja, munkássága iránti érdeklődés az idő teltével nem csökkenni, inkább bővülni, szélesedni látszik. Hozzájárulhat ehhez a híres székely nyelvész közismert szűkszavúsága is, ha saját személyéről kellett nyilatkozzon, életének így sok fontos részletét rejtélyes homályban hagyva. De szerepük lehet ebben az újabb kutatások révén ismertté vált adatoknak, dokumentumoknak is, melyek sokszor régi, közel kétszáz éve meggyökeresedett tévhiteket cáfolnak meg. És egyben új kérdéseket vetnek fel.

Meglepő, hogy nemcsak nyelvészeket, történészeket, keletkutatókat foglalkoztat Csoma személye. Került kezembe pszichológus, grafológus, sőt csillagjós tollából származó, vele kapcsolatos írás is. A rendületlen céltudatosság, eltántoríthatatlan kitartás, valamint ennek érdekében a fölösleges dolgokról való lemondás, amellyel Körös nagy szülöttje fiatal korától haladt kitűzött célja felé, valamint az általa elvégzett úttörő munka sok és sokféle ember fantáziáját foglalkoztatja – nemcsak magyarokét. Olvastam indiai szerző tanulmányát, mely a Csoma Sándor által lefordított és magyarázatokkal ellátott buddhista szent könyvekről szól, de tudunk amerikai írónak Csomával foglalkozó – sajnos elég felületes és a valóságot eltorzító – regényéről is. Japán egyik egyetemén már az 1930-as években bódhiszattvává, egyfajta buddhista szentté avatták a Kelet és Nyugat között kapcsolódási pontokat kereső ottani fiatalok, egy francia szerző pedig sok évi kutatását és több könyvét szentelte Csoma Sándor utazásainak, munkásságának.

A kötetbe került írásokat igyekeztem úgy összeválogatni, hogy azok valamiképpen tükrözzék az utóbbi évek-évtizedek Csoma-kutatását, az ennek révén felszínre került eredményeket, vagy legalábbis ízelítőt adjanak belőlük. Másik szempont az volt, hogy az az olvasó is kapjon lehetőség szerint teljes képet Csoma Sándor egész életéről, fiatal

1 Válogatta és szerkesztette Molnár Vilmos. Csíkszereda, 2019, Hargita Kiadóhivatal. (Székely Könyvtár 76.)

korától haláláig, aki eddig nem sokat tudott róla. Ennek megfelelően akad a könyvben egy-két szerző, aki több írásával is szerepel benne, másrészt le kellett mondanom olyan írásokról, melyek bizonyos fokig hasonló témát tárgyalnak, mint a kötetben már olvasható tanulmányok némelyike, vagy amelyek hosszúságuk miatt nem kerülhettek bele – terjedelmi korlátokra is figyelemmel kellett lenni.

Egy-egy Csoma-kutató, miközben új dolgokat fedez fel, régi tévhiteket cáfol meg, néha maga is görget tovább tévedéseket – melyeket ismét más Csoma-kutatók javítanak ki. Erre is akadnak a könyvben példák, több évtized több kutatójának munkájáról van szó, folyamatról, nem pedig lezárt ügyről. Sokan hozzájárultak ahhoz, hogy minél teljesebb, minél világosabb legyen a kép Kőrösi Csoma Sándorról, de hogy valamikor meg lehet-e ismerni róla a teljes igazságot – az egyelőre kérdés marad.

Tudom, az objektivitásra való törekvés dacára, ez az összeállítás is – mint minden válogatás – valamennyire szubjektív. El tudok képzelni Kőrösi Csoma Sándorról hasonló válogatást más szerzők más írásaiból összeállítva – az is érdekes és új dolgokkal tudna szolgálni az olvasóknak.

Befejezésül feltétlenül szólni kell a kötetben szereplő írások forrásáról. A válogatást a székelyföldi Kovászna városában működő Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület által eddig kiadott huszonöt *Évkönyvben* közölt írások alapján végeztem. A Gazda József irányítása alatt lassan immár három évtizede működő egyesület az évente megrendezett konferenciákkal és az *Évkönyvekbe* gyűjtött új, Csoma Sándorról szóló írásokkal elévülhetetlen érdemeket szerzett nagy nyelvészünk életének kutatásában, emlékének méltó ápolásában. Köszönettel tartozunk nekik. (*Molnár Vilmos*)

TAMÁSI ÁRON: JÉGTÖRŐ MÁTYÁS²

Tamási Áron számára, aki színdarabot írt *A vitéz lélekről*, és már első kötete is a *Lélekindulás* címet viselte, a *lélek* sosem volt üres kifejezés. Ellenkezőleg, írásai megértéséhez fontos kulcsszó, világlátásának lényeges eleme. Babits Mihály így üdvözölte az 1936-ban megjelenő *Jégtörő Mátyást*: „Ez a világnézet, mint némely ősvallások, az egész világot lelkes valaminek látja, amelyben egyszerű és egyetlen

2 Csikszereda, 2019, Hargita Kiadóhivatal. (Székely Könyvtár 77.)

küzdelem folyik: a Jó és a Rossz öröktől fogva tartó küzdelme. A regény mindinkább ennek a nagy eposzi küzdelemnek mitologikus epizódjává árad, ahol a voltaképpeni regénytartalom, az emberi hősök alakja és sorsa nem is fontos többé, csak hordozója, könnyed eszköze, pehelyként dobált játéka a nagy varázsharcoknak és boszorkányságoknak, akár a legidősebb népmesékben.”

Tamásinak ez a regénye ténylegesen is egy lélek története, amely alászállva az úr végtelen tartományából (avagy a mennyből), számos állati alakban ölt testet, míg végül egy újszülött csecsemő testében emberré lényegül át. Mindeme fantasztikus történet mellett azonban a legtermészetesebb valóságában ott található a mindenkori székely falu, egy benne lakó székely család minden bajával, örömeivel, nekikeseredésével és reményeivel, s időnként, persze, humoros figurázásaival. Mert mintha a sanyarú állapotok is szelídülnének kicsit, ha az ember ízesen és figuráson odamondogat nekik. Meg nem oldódnak ugyan, valahogy mégis kezeesebbé válnak, az élcelődés sokat lecsiszol az élükből.

De még a különböző állatok is – bolha, méh, pók, bagoly, gólya, sas, róka, kutya –, amelyekbe a vándor lélek belebújik, olyan jó székelyes észjárással és beszédmóddal hányják-vetik meg a világ dolgait, beszél ki saját gondolatait, hogy az olvasónak időnként az a benyomása támad, miszerint ez az egész beláthatatlanul nagy és kiszámíthatatlanul bonyolultnak tűnő világ végeredményben olyan, mint egy nagy székely falu, s a világot keserítő mérhetetlenül sok gond is leegyszerűsíthető néhány ősbajra, amelyek nem olyan kezelhetetlenek, ha az ember használja a tudását, lehetőleg jóra.

Méltatói egyetértenek abban, hogy a *Jégtörő Mátyás* a Tamási-életmű legkülönösebb regénye.

Sokaknak, mint fentebb Babits Mihálynak is, a népmesék jutnak eszébe róla. De szintén az éles szemű Babits veszi észre azt is, hogy minden meseszerűsége ellenére „különös realizmussal dolgozik itt az író” és hogy „új, különös műfajt” fedez fel a magyar irodalom számára. Ez az új műfaj, amelyet Tamási Áron székely-magyarul egyszer már működésbe hozott a ’kilencszázharmincas években, majd csak később, a ’kilencszázhatvanas években fog nevet találni magának világszerte. (A megnevezés létezett már előbb is, de kezdetben csak bizonyos észak-amerikai festők képeire alkalmazták, nem az irodalomra.) Az új irodalmi műfaj felfedezése és elnevezése néhány dél-amerikai író műve, de

leginkább Gabriel García Márquez híres regénye, a *Száz év magány* kapcsán fog történni, és úgy hangzik: mágikus realizmus. (Molnár Vilmos)

SZÉKELY KÖLTŐK AZ ÁRNYÉKOS OLDALRÓL³

...Lukáts István, Kováts Tamás, Szentiváni Mihály, Dózsa Dániel – olvasóink talán még emlékeznek, hogy sorozatunk *Régi székely költők* című kötete ezekkel a nevekkel fejeződött be. És most itt egy újabb csinos kötet tizenhét új névvel a „költészet árnyékos oldaláról”, olyan szerzőkkel tehát, akiknek nem lesz önálló kötetük a *Székely Könyvtár*-ban, de akiről megfeledkezni felelőtlenség lett volna a sorozat szerkesztői részéről.

Minden válogatás szubjektív – szoktuk hallani az obligát szerkesztői választ, ha elhangzik a kérdés, hogy X miért került be egy-egy antológiába, Y pedig miért nem. Ami engem illet, mindössze két kritériumot tartottam szem előtt:

1. élő költők nem szerepelnek a válogatásban, hiszen egy élő költő hosszú hallgatás után is megtáltosodhat, s elkezdhet olyan jó verseket írni, hogy önálló kötetet is megérdemel majd a sorozatban (adná Isten, hogy minél több, hosszú évek óta hallgató székely költőnk megtáltosodjon! Milyen jó lenne például újabb remek verseket olvasni a nagyon jól induló Hodos Lászlótól...!);

2. olyan szerzőket válogattam ebbe a kis kötetbe, akiről nyugodt lelkiismerettel kijelenthetem, hogy Költő az illető, nem csak rímfaragó vagy sorokat egymás alá tördelő dilettáns. És itt jön a bonyolultabb kérdés, hogy tudniillik hogy jövök én ahhoz, hogy eldöntsem: X költőnek nevezhető, Y viszont csak dilettánsnak? Nos, mint oly sok kollégám ilyen esetben, én is főleg a *megérezéseimre* hagyatkoztam: egy-egy adóniszi kólon („hóviharoknak vad heve meghalt” – Elekes György) vagy egy-egy jelző („kerítés-rabló hó-habos szelek” – Holló Ernő) már meg tudott győzni, hogy ezeknek a költőknek igenis itt a helyük ebben a kötetben!

Ami meg a beválogatott verseket illeti... „Maglehetősen egy húron játszik, s talán szántszándékkal elfogja fülét az új líra dübörgő erejű hangjától, mely ma fölveri Európa csöndjét” – írta Dsida Jenő a

3 Csíkszereda, 2019, Hargita Kiadóhivatal. (Székely Könyvtár 78.)

Pásztortűzben Eröss Alfréd *Az út* című kötetéről. „Hibátlan verse alig akad a könyvnek, de szép és gazdag versszakok gyakran mentik meg a költői közhelyekkel túlterhelt egészet” – írta Radnóti Miklós a *Nyugatban* Mihály László *Költő, ne félj!* című könyvéről. És persze lehetne folytatni a sort a többi költő kielemezésével. Hogy vajon Zsögön Zoltánnak sikerült-e „epikában is új művészetet” teremtenie (mint Adynak a lírában). Hogy mennyire üdítő tud lenni Farcádi Sándor önróniája. Hogy mennyire torokszorító Salamon Ernő „szociális érzékenysége”. Hogy Kacsó Sándor lágerversei... Hogy ki mennyire számít egyhúrú költőnek stb. De a lényeg mégiscsak az, hogy van itt bizony jócskán teljes értékű vers. Én például teljes értékű versnek érzem még Józsa Béla *Napló* című bűbajos „riportját” is. Szondy György *Nagyanyám* című versét úgyszintén! Salamon Ernő 1933-as, *Hűszévesek* című, kevésbé ismert verséről nem is beszélve! Hadd álljon itt kedvcsinálóként – „szép és gazdag versszak” gyanánt is – ennek a versnek az utolsó szakasza: „A jövőt ellopták előlünk, / s a küszöbön állnak és várnak / nagyszállítói a halálnak...” (*Lövétei Lázár László*)

A VADAKRÓL ÉS A GYENGE ÁLLATRÓL, AZ EMBERRŐL

Lehet, hogy Panigay Róbert vadásznovelláiból nem a magamfajta városi, a természet közelségét csak gyermekkori emlékként őrző embernek kellett volna válogatnia és szerkesztenie. Ebből az előző mondatból egyrészt rögtön kiderül, hogy – mint sok más mindenről – a vadászatról, vadorzásról való tudásom olvasmányaimból származik, másrészt jelzi, hogy a szövegek válogatásában kifejezetten azok minősége számított, nem segített a témához kötődő semmiféle gyakorlati ismeret. Sajnos nem tudom már megkérdezni a szerzőt (Szatmárnémeti, 1937 – Gyergyószentmiklós, 2016), hogy az orvosláshoz hasonlóan hivatásának tekintette-e a vadászást és az írást is, és mit jelentettek neki, de a *Válogatott novellák*⁴ alapját képező több kötetnyi⁵ szöveg alapján állítható, hogy mindenképpen a szenvedélyének. Természetesen sem a vadászás, sem az írás (és megannyi egyéb)

4 Csíkszereda, 2019, Hargita Kiadóhivatal. (Székely Könyvtár 79.)

5 *Puska a szegen*. Bukarest, 1982, Albatrosz Könyvkiadó; *Farkasnyomon*. Bukarest, 1985, Albatrosz Könyvkiadó; *Rönkök között*. Kolozsvár, 1989, Dacia Könyvkiadó; *Magaslesen*. Csíkszereda, 1999, Pro-Print Könyvkiadó; *Megölte a nyúl*. Gyergyószentmiklós, 2007, Mark House Kiadó; *A sánta vadőr*. Gyergyószentmiklós, 2007, Mark House Kiadó.

szakszerű, pontos műveléséhez nem elég csupán annak szenvedélyes szeretete, de úgy gondolom, szükségszerű, vagy legalábbis nem árt, ha az is társul hozzá. Hogy milyen vadász volt Panigay, azt talán vadásztársaitól kellene megkérdezni, ha fontos lenne, de nem az. A lényeges az olvasó szempontjából ugyanis inkább az, hogy a vadászlét alapját képező ember-, állat- és törvénytisztelet, a vadorzók erkölcsileg és büntetőjogilag elítélhető magatartása, illetve a természet örök rendje iránti csodálat, szeretet írói, irodalmi témául szolgált számára. Olyan témául, amely által mondanivalója volt, és kifejezetten ezen keresztül volt mondandója az emberről, a világról a világnak. Ez pedig bizony feltétele az írásnak. Igaz, nem elégséges feltétele. Panigay Róbert ugyanis minden igyekezete ellenére sem hibátlan író, mert nem tudta nyelvi birtokba venni, következetesen megjeleníteni tapasztalati életvalóságából ihletődő témáját. Nem volt birtokában azoknak az írói fogásoknak, elbeszéléstechnikáknak, amelyekkel sajátossá, sajátira hangoltta tudta volna tenni azt az erdélyi, székelyföldi terrénumot történéseivel, életérzéseivel együtt, amelyet írásai középpontjába állított, és nem sikerült maradéktalanul kialakítania, védjegyévé tennie egy olyan nyelvet, nevezzük nevén, stílust, amin mindez egyszerűként, egyediként szólal meg. S minden bizonnyal ez az oka annak, hogy az olvasóban bár megidézi a vadászirodalom nagyjainak életművét, de nem válik Fekete Istvánná, sem Széchenyi Zsigmonddá – nem tud olyan kataritikus tájélmény maradni a szatmári születésű szerző választott szülőföldje, a Székelyföld, a Gyergyói-medence és annak hegyei, mint Feketénél a Kis-Balaton, a Szigetköz, a Hanság, a Lajta vagy Széchenyinél Egyiptom, Líbia, Kenya, Tanganyika, Alaszka, India.

Ha a kritikus nem is mehet el az említett hiányosság(ok) mellett, a szerkesztőnek viszont ezzel együtt is arra kell gondolnia, nem kizárt, Panigay úgy tekintett az írás művészetére és annak sikerére, mint a vadászatra: vagy beszalad a vad a magaslesről rendületlenül figyelő vadász látóterébe, aki az adott pillanatban, ha pontosan céloz, leteríti az állatot, vagy elszalad a vad, a vadász pedig hoppon marad. A szerző ilyen értelemben vadásztárssá avatta a válogató-szerkesztőt, utóbbinak azt a feladatot adva, hogy a mintegy harminc év alatt született vadásznovelláiból, horgászbeszéléseiből hagyja el azokat, amelyekre a vadász a maga nyelvén azt mondja, hogy „selejt őzbakok”, és gyűjtse egy könyvbe a vállalható „trófeákat”. E munka során tizenhét ilyen

„példány” akadt, amelyek immár a Székely Könyvtár sorozat 79. köteteként Panigay Róbert *Válogatott novellák* című könyvét alkotják.

Ha ezt a szűk keresztmetszetet szemügyre vesszük, azt olvashatjuk ki belőle, hogy Panigay vadászat, pontosabban a tökéletes vadászat fogalmába nemcsak a vadon élő állatok elejtése tartozik bele, hanem a vadgazdálkodás, a vadvédelem, a tróféák kezelése, az állatok gondozása és befogása is. Írásainak leggyakoribb szereplője a vadász (esetenként a halász) mellett a vadőr, aki felügyeli a rá bízott területet, hogy a vadászat mint a vadgazdálkodás része, a vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenység törvényesen folyjon. Ő a törvény, az erkölcs megtestesítője, akit a természet, a vadvilág iránti szenvedélyes szeretet jellemez (*Március*) addig elmenőn, hogy nem egyszer inkább a természetjáró, a kalandokat kereső életforma mellett dönt, feláldozva legmeghittebbnek ígérkező emberi kapcsolatát, a szerelmi viszonyt (*Válassz!*), a házasságot. Utóbbi rossz értelemben is, amennyiben a vadászatot a felesége igényei elé helyezi (*Ólomcsillag*). Ha vadászati-vadőri tekintetben a törvény, az erkölcs megtestesítője nem is teljesen hibátlan az élet más területén (például a magánéletben), a vadvilág iránti odaadása megmenti attól, hogy bűnt kövessen el, még akkor is, ha emiatt naivnak tűnhet mások szemében. A *Görbe úton* Bélája például inkább a farkasvadászatot választja, mint a Tündével való titkos szerelmi légyottot. S ha a nő nevetséges helyzetbe kerül is, az nem azért van, mert Panigay hímsoviniszta lenne, hanem azért, mert ez egy dominánsan férfi világ, amelyben nincs helye a nőnek. Azaz mégis van: a vadászaton kívüli időben és térben, a hétköznapokban, a társadalmi életben. Az állatokra való vadászás mellett ugyanis egyébként sincs, mint a nők elcsábítására való törekvés (*Nyolc gramm diazepam*), sőt közvetetten még az állatiasságot, az ösztönszerűséget is kihozzák a férfiból, aki a Poe-novellát idéző *A fekete macskában* a macska rituális szétverésével semmisíti meg az őt megcsaló asszonyt.

De nem vagy nem csak ettől drámai Panigay Róbert novellavilága, hanem elsősorban azért, mert mindaz, amit a vadászat ideája magába foglal, nem valósulhat meg. A vadőr, a tisztességes vadász ugyanis minduntalan az orrvadászok bűnözésével szembesül, és többnyire tehetetlenül el kell viselnie azt. Amennyiben igaz, hogy a vadászat, vadgazdálkodás módszereit, eszközeit, hatékonyságát mindig meghatározta a környezet adottságai mellett az emberi társadalmak fejlett-

sége, akkor nem kérdés, hogy Panigay vadászterülete a Romániához tartozó Székelyföld, ahol a kommunizmusban vadorzónak számít az előre bevetett állatokat kilövő diktátor, a párt helyi hatalmasságai, akik ahelyett hogy megkövetelnék a törvény betartását, maguk járnak elől a törvény megszegésében, megfenyegetve azt, aki esetleg az igazság mellett emelne szót, a vadórt. A posztkommunista időkben pedig a vadászatot úri passzióból úzó, külföldről érkező pénzes vadászok, pénzéhes vadbefogók pusztítják vagy pusztítanak az értékes állatállományt (*Nyolc gramm diazepám*). Az esztelen mészárlásnak emlékezetes megjelenítése a *Vadaratók* című novella, amelyben a kukoricásban rekedt őzbakokat aratógépekkel kerítik körbe és kaszabolják le, a vadór pedig tehetetlenül szemléli a barbár vadirtást. Így válik gyakran – a hatalmasoknak való kiszolgáltatott helyzetéből adódóan – a vadór nézése, figyelése és a magaslese az egyetlen lehetséges magatartásnak, a kívülállásnak, a lázadásnak, az erkölcsi magaslatnak a metaforájává. A bűnös társadalmi felelősségre vonása pedig elmarad, mint a *Magaslesenben*, vagy a vadász/vadór sérelmére elkövetett bűnös tett nyomán marad benne a fájdalom, mint a *Zergekórban*, de olyan is van, hogy a vadász irgalmas, és a személyesen ellene elkövetett bűnt megbocsátja, mint a *Porhóban*. Ez a humánus az egyik, aminek kiemelt helye van Panigay értékrendjében. A másik az otthonosság, amit egyedül a természet nyújthat az embertársaktól elszenvedett sérelmek, a társadalmi visszasságokat megélt ember számára, akinek ugyan nem paradicsom, mert ott is jelen van az emberen keresztül a bűn, de mindenképpen identitást meghatározó tényező, közeg, múlt és jelen, élet és halál, kezdet és vég (*A hajtó halála*). A harmadik és talán a legfontosabb, ami majdhogynem axiomatikus ebben a novellisztikában: hogy ha nincs is társadalmi igazságtétel, megkérdőjelezhetetlen a világ ellenében felmutatott igazságérzet, az igazság melletti elköteleződés. És ez írói igazságtétel is a szatmári-gyergyói írónál.

Ez az igazság pedig – ami narrációs eljárásaikat tekintve is a legsikerültebbeknek ítélt novellákban jut kifejezésre – a természet igazsága, örök rendje a mulandó emberi élet fölött, még akkor is, ha ez a mulandóság tragikus az emberre nézve, mint ahogyan a *Farkasnyomonban* a hivatásos vadór és az egyetemi hallgató egyetlen, majd kettéváló és párhuzamos szálacon futó történetében megformálódik. Ez az igazság gyakran úgy artikulálódik, hogy a társadalom helyett

maga a természet mond megfellebbezhetetlen ítéletet az ember fölött: a realista *Nyolc gramm diazepam*ban az emberi spekulációt a természetes közegében megzavart, majd elaltatni nem tudott medve bünteti meg, a mágikus realizmus jegyeit magán hordozó *Vasárnap reggelben* pedig az emberektől korábban megsebzett vadkan maga vesz elégtételt a szállásukra nyugovóra tért vadorzókon.

A kötet végére került az – egyébként szerencsétlenül megfogalmazott címmel ellátott – *Ahogy ők látnák...* – szürrealisztikus elbeszélés. Kis túlzással azt is állíthatnám: csak ezért az egy szövegért érdemes volt foglalkozni Panigay novellisztikájával. Az eljárás, amelyet benne alkalmaz, vagyis az abszurdot eredményező szokványos nézőpont kibillentése, kifordítása Franz Kafka *Az átváltozás* című elbeszéléséből vagy Edgar Lee Masters *A Spoon River-i holtak* című temetőverseiből ismert: előbbiben Gregor Samsa beszél bogártávlatból családjáról, a világról, Masters halottai pedig a halálon túli létből halott élökként beszélnek el földi életüket, halálukat, és szólnak be(le) egymás történetébe. Panigay Róbert elbeszélésében vélhetően egy állattani múzeum kiállítótermében, miután este lesz, csend, elalusznak a villanyok, és hazamennek a teremőrök (csak szinekdochészerűen van megjelenítve az ember: „Kulcs csikordult a zárban, elnémult a távolodó léptek dobbanása.”), az állatbőrök és trófeák megelevenednek, párbeszédbe elegyednek, mindegyik elmondja a maga történetét, hogy hogyan halt meg. Nemcsak az teszi hátborzongató vízióvá a szövegvilágot, mert a halálon túli létből beszélnek vissza az életbe, hanem – mivel szinte mindegyik állat halálát az ember okozta – az is, amit az emberről mondanak, ahogyan az embert látják. És ebből a(z) (nagyon is antropomorf) állatmetafizikai dimenzióból abszurdnak és életellenesnek bizonyul emberi világunk, legaljasabb állat pedig maga az ember, és emberibbek az állatok, hiszen efelől a történet felől olvasva a többit, vagyis a halál perspektívájából eltűnik minden olyan vélt vagy valós etikai különbség, amely a vadászt erkölcsösebbnek mutatná a vadorzónál (amivel a magamfajta, vértől írtózó pacifista mélységesen egyet is ért). Ezekkel az embert demitizáló, bizonyos szempontból naivnak is tűnő állatkritikákkal teszem az olvasó asztalára Panigay Róbert novelláskönyvét: „Gyenge állat az ember, csak a dörgő botjában van erő” – mondja a vadkan; „Az ember, ha nem mozdul többet, a földbe dugják – huhogta a sarokból egy nagyfülű uhu. – Nagy lyukat kaparnak, aztán kijönnek

sokan, mindnek fekete a bőre, egy darabig vonyítanak, szipognak, majd a fadarabok közé zárt mozdulatlan leengedik a lyukba, rákaparják a földet.”; a hiúz így vélekedik: „Soha nem szerettük az embert, sem én, sem fajtestvérem. (...) Igen, szerinte minden az ő tulajdonát képezi, az erdők, sziklák, a folyók, a mezők és a szabadon élő állatok is, nemcsak azok, amiket ő etet, nevel. Megölhet közülünk annyit, amennyit akar, pedig a húsunkat sem eszi meg, csak a bőrünket húzza le, tőlünk sajnálja a zsákmányt, ami nélkül éhen pusztulnánk. De hát ilyen az ember!”; a holló így ad számot a háborúról: „Az emberé az erdő, a hegyek, a folyók, a rétek, erősebb, okosabb mindanyájunknál, azt csinál velünk, amit akar, mégis egymást pusztítja.” Erre az állatoknak sincs mit mondaniuk, hát egy ideig döbbenően hallgatnak. Az emberről szóló éjszakai állatvitát és az újonnan megjelent könyvet a hold szarkasztikus szólama zárja, a végén egy apokaliptikus vízióval a teremtett világ utáni állapotáról, amelyben nincs ott a már mindent elpusztított kártékony ember, csak az Isten által alkotott, a bibliai, ember előttire emlékeztető, érintetlen és öröknek hitt természet marad: „Nem lesz többé ember, állat, növény, zsvivaj, nyüzsgés. Csendben járhatjuk régi útjainkat az öreg Földdel.” Most épp tán efelé az állapot felé tartunk. (*Borsodi L. László*)

„*HOMLOKOM MÖGÖTT APRÓ FALVAK LAKNAK*”

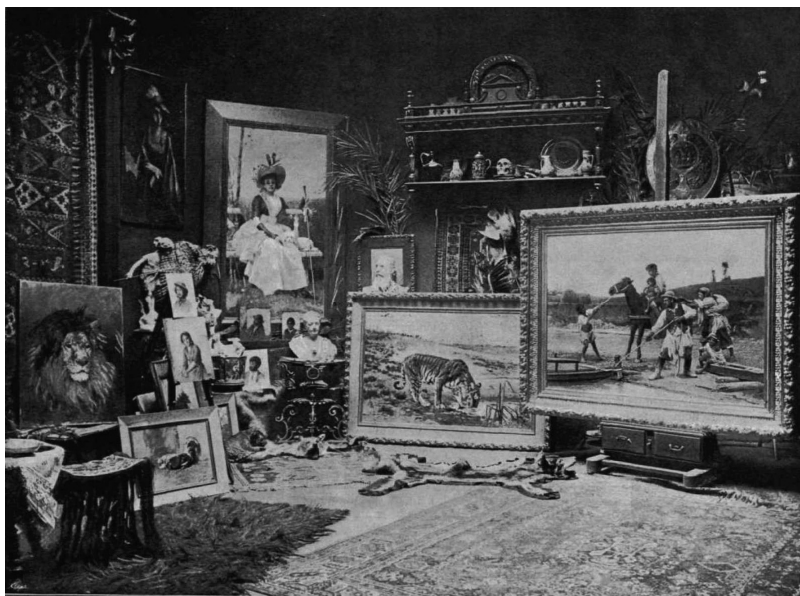
– *Magyari Lajos válogatott versei*⁶ –

Négyszögben állunk az iskolaudvaron, szemben velünk, U betű alakban az iskola épülete, hátunk mögött a frissen épült tornaterem, két hatalmas kőrisfa árnyéka nyújtózik hátrafelé, a Tódor Anna néni kertje irányába, délelőtt van, négyszög, pionírünnepség, Mártika néni, a pionírparancsnok vezényel, egyenruha, kék nadrág, kék szoknya, fehér ing mindenkin, pionírnyakkendő, az ingvállakon pionír-rangfokozatok, a vezetők jelentést tesznek éppen Mártika néninek, a legfőbb pionírnak, szalutál Mártika néni, szalutálnak a fiúk, lányok, a jó tanulók, akik első körben lettek pionírok, és ott állunk mi is, akik második vagy harmadik körben csak, szalutálnak, jelentenek a fő pionírok, aztán beszédek hangzanak el, az igazgató elvtárs, a szülőbizottság elnöke beszél, elsősők vonulnak be az óvónéni vezetésével, aztán szavalatok következnek, Varga Jolán, Pál-Varga István, Bögözi

6 Csíkszereda, 2019, Hargita Kiadóhivatal. (Székely Könyvtár 80.)

Tünde szavalnak megrendülten, patetikusan, magyarul, a román vezényszavak stb. között magyarul, aztán a polgármester elvtárs is szólásra emelkedik, hosszan beszél, nem értünk semmit belőle, nem is érdekel, talán nem is nekünk mondja, hanem magának, vagy az elvtársaknak, a Párt megvalósításairól, a fő elvtársról és elvtársnőről, virágzásról és kommunizmusról, az ingyen tankönyveinkről, pártunk és államunk gondoskodásáról, aztán megint szavalatok jönnek, a *Nem a fenyők*, a *Van olyan föld*, ezeknek a szerzőjét ismerjük, Magyarai Lajos költő előző félévben volt az iskolánkban, hozta a *Kötések* című verseskötetét, felolvasta a *Csoma Sándor Naplóját*, ő *A költő* nekünk, Az élő költő, akit ismerünk, ő az a régies beszédű költő bácsi, az elég lesz-e, a hágy nékem is, a föltétették stb. írója-mondója, így olvassa nálunk az osztályban is, ő az, akinek egy nép terhe, egy nép gondja nyomja a vállát, helyettünk is viseli, hordozza ezt a terhet, ő a költő, aki pennájával küzd a megmaradásunkért, és viszi és hordozza ezt a gondot, viszi és hordozza és felmutatja, ő az, akit lehet szavalni dörgedelmesen, avagy elhaló hanggal, kiizzadt halántékkal, ő a megtartó erő, ő az erősítő, ő a ház, a haza, a szülőföld, a nép, a nyelv, a saját múltunk, az erdő, a mező, a falu, a falvak, a véreink, a szabadság, a hit, a kenyér, a harang, az eke, a kasza, a kard, a konok hűség és kitartás, és ő az összes magyar történelmi hős, akiket nem tanítanak, nem taníthatnak nekünk, ő az a színész nekünk, aki egygé vált a szerepével, ez a szerep az ő ruhája, bőre, maszkja, arca, aki ha kell, sebeit vakarja, és nem pirosra festett víz, hanem igazi vér szakad fel belőlük, sebeit vakarja előttünk, körmével mélyen belevág azokba... nem a fenyők, a hegyek, a borvizek, / nem mítosz, nem ködlő hangulat, / nem a születés bíbor mágiája, / mi e földdel engem összead... zúgja, harsogja, hogy ...a szépség, a vérség mind kevés, / több kell ide: hú számvetés - / itthon vagy, itt lehetsz magad, / kötések kötnek, hogy légy szabad, / léted csak itt lelheti igazát, / lényegét: házat és Hazát... és igen, húsba, idegbe metszenek ezek a szavak, eláll a lélegzet tőlük, Magyarai egy népért vállal felelősséget miértünk, mondja párás tekintettel osztályfőnökünk, és megfedd, mert még ilyenkor sem bírnak magunkkal, még ezekben a szent pillanatokban is máshol jár az eszünk, és meglátjuk majd, csak menjünk be az osztályba, hogy mit is tudunk majd mondani a hűségről, a megmaradásról, a felelősségről, vajon mit a költőről, aki a mi nevünkben is töpreng erős sodrású, izzó gondola-

tiságú költeményeiben, mert Magyarai nekünk a történelmünk, a lelkiismeretünk, világa a mi világunk, gondja a mi gondunk, sodró, dübörgő versei erőt adnak, együttgondolkodásra, gondmegosztásra sarkallnak, és ez az igazi, a jelenkori költői feladat, tudjuk hát meg tőle, ha nem tudnók, az elkötelezett, a közösségi, a nemzetiségi poéta és poézis feladata ez, mert Magyarai nyílt költői hitvallással sokak, igen, igen, a mi nevünkben is beszél ezekben a sokszor tikkasztóan darabosan kigörgetett versekben, amikor a tollat markoló már nem is igazából a szóra, hanem a pattanásig feszült gondolatra figyel, az ebből kicsapódó huszadik század végi közérzetre figyel, és ez a mi... a mi gondolatunk is, a mi közérzetünk is, amikor magára a kimondásra, kevésbé a hogyanra veti tekintetét, versei gördülő kősziklák, a népköltészet erős nedveivel átjárt tájhagyomány és költői világ az övé, becsületesség, csodálni való merészség, aki minket is, igen, minket is képvisel, és ezt a népet, mi kis népünket itt a Kárpátkanyarban, míg lesz világ és lesz élet ezen a vidéken egyáltalán... *(Fekete Vince)*

Vastagh György műterme